

mazottja. Minthogy pedig mindenki pályázatnyertes akar lenni, sietve elküldtek minden zsidót, csakhogy tiszták legyenek és így a pályázatokban résztvehessenek. Ennek folytán azt állítom, hogy az első zsidótörvény végrehajtása a törvényben kontemplált határidőnél rövidebb idő alatt megtörtént.

Azt kell azonban kérdeznem, mélyen t. Felsőház, miért volt szükség arra a brutálitásra, hogy a törvényt kiterjesszük a tíznél kevesebb alkalmazottal rendelkező üzemekre is? Az első törvény szerint csak azok az üzemek estek a törvényes megszorítás alá, ahol tíznél több alkalmazott volt, 50.000 ilyen emberről volt szó az első zsidótörvény szerint. Ezekből 20 százalék lehetett zsidó, tehát a zsidók közül 12.500 embert kellett elbocsátani az első zsidótörvény értelmében. A százalékos megszorítás most ki lesz terjesztve a tíznél kevesebb alkalmazottal bíró üzemekre is, azokra a kis üzemekre, ahol alig-alig van alkalmazott, ahol alig-alig van bevétel, ahol 50 meg 100 pengő vagy 200 pengő a havi fizetés; hiszen a statisztika azt mutatja ki, hogy 72.000 az öregségi biztosítás alá esők száma, vagyis azoké, akik 300 pengőnél kevesebb jövedelemmel bírnak egy hónapban, itt tehát olyan egyenlekről van szó, akiknek maximális jövedelme ezt a 300 pengőt sem éri el. Hát miért kellett ezeket is bevenni a törvény rendelkezése alá? Hol van az a keresztény ifjúság és az a keresztény intelligencia, amely ezekre az 50 meg 100 pengős állásokra pályázik? *(Egy hang a középén: Van! — Bárány György: Kéves!)*

Annakidején bátor voltam átadni a miniszterelnök úr ó excellenciájának egy memorandumot, amelyben felsoroltam azt, hogy hány ember fog a törvény négyesztendő határideje alatt állástalanná válni. Hivatalos adatok alapján kimutattam, hogy négy esztendő alatti több mint 200.000 ember lesz állástalan a családtagokkal együtt. Ezek is magyar állampolgárok, hát tessék nekem megmondani, mélyen t. Felsőház, hol van lehetőség arra, hogy ez a több mint 200.000 ember a következő négy esztendő alatt egy pengőt is megkeressen, mert én semmiféle ilyen foglalkozási lehetőséget nem látok. Köztisztviselő nem lehet, magántisztviselő nem lehet, földbirtokos nem lehet, utazó ügynök nem lehet, már munkás sem lehet, mert ha valaki az értelmiséghez tartozik, az már munkás-állásban sem helyezkedhetik el. Elmehetne tehát kubikosnak, napszámosnak, ha ott munkáshiány volna, de ott nincs munkáshiány, éppen ellenkezőleg, a kubikosok nem fogják túrni, hogy a zsidók is kubikosok legyenek, mert ők maguk sem tudnak kenyeret keresni.

Mélyen t. Felsőház! Ez a javaslat nem oldja meg a magyar problémákat és én teljes képtelenségnek tartom, hogy a kereskedelemben és az iparban levő zsidókat ilyen rövid időn belül lehessen pótolni, fel lehessen váltani s hogy az őrségváltást rázkództatás nélkül keresztül lehessen vinni. És ha azt méltóztatik mondani, hogy igen, de Németország, — akkor erre az a válaszom, igen, Németország, ahol hasonlóképpen 5—600.000 zsidó volt, ahol azonban a valódi német iparosok és kereskedők olyan túlnyomó nagy számot tettek ki, hogy ezek a német iparosok és kereskedők tudták pótolni a zsidó német kereskedők helyét, Magyarországon azonban, ahol a keresztény társadalom az iparban és a kereskedelemben intenzív mértékben nem

vett részt, ez a rövid időtartam nem alkalmas az őrségváltásnak zökkenésmentes keresztülvitelére.

A részletes tárgyalás alkalmával majd leszek bátor beszélni ezekről a kérdésekről és kimutatni azt, hogy a kereskedelemnek és iparban ilyen módon való őrségváltása az ipar elorsvasztására vezet. Így az ipar elorsvasztása kikerülhetetlen, ez pedig kihatásaiban borzasztó, mert az iparból elbocsátott egyének el fognak menni a mezőgazdaságba, ahol azonban szintén nincsen helyük. Tehát egy még radikálisabb földreformot fognak követelni éppen azért, mert mindenki a mezőgazdaságban kénytelen elhelyezkedni.

Elnézést kérek ezért a rendkívül hosszú beszédért és iparkodom befejezni igénytelen felszólalásomat *(Halljuk! Halljuk!)* annak bejelentésével, hogy a magyar zsidóság ezzel a javaslattal szemben a tiltakozásnál egyebet tenni nem tud. Olyan a zsidóság asszimilált része, mint egy vértől csepegő nagy seb; lelkileg megvan gyötörve, sebekkel el van borítva. De ha kidobnak is bennünket állásainkból, ha kenyértelenné válunk is, akkor sem válunk hűtlenné soha a magyar állameszméhez, akkor sem leszünk soha mások, mint magyarok és hirdetni fogjuk felemelt fejjel és üres zsebbel a magyar nemzethez való tartozandóságunkat.

Igen t. Felsőház! Bizonyos, hogy a fizikai élet az Istennek legnagyobb adománya, de én azt állítom, hogy nem a legnagyobb értéke. Ha bennünket megfosztanak magyarságunktól, a nemzethez való tartozandóságunktól, akkor — méltóztatásuk elhinni — ránk nézve az ilyen fizikai élet nem érték, az ilyen fizikai élet mellett nem óhajtottunk élni.

Ha a francia forradalom idején hozták is szótöbbséges törvényt arról, hogy nincs Isten, igen t. Felsőház, önök nem hozhatnak szótöbbséges törvényt arról, hogy nekünk nem szabad hinnünk a nemzethez való tartozandóságunkban, magyarságunkban, hazafiságunkban, mert ez a hit belőlünk ki nem törölhető, mert ez a hit örök, ez nem halhat meg, amíg egyetlenegy ember él közöttünk, aki ezért a hitért hajlandó meghalni.

En nem az emigráció rögs országútján, nem új hazában, hanem ebben a hazában akarok élni és meghalni, ahol nagyapám, szüapám, más felmenőim sírjai domborulnak; itt tudunk csak élni és csak itt tudunk meghalni, mert magyar hazafiak vagyunk. El bennünk az a hit, hogy egyszer el fog múlni rólunk ez a keserű pohár, le fog egyszer folyni ez a vadvíz, mert nem lehet éveken keresztül százezer vagy ötszázezer embert kiközösíteni és lelki gettóba bezárni. Mibennünk él, mélyen t. Felsőház, a hazafiságnak az a szent lelkesedése, amelynek világító lángja — hiszem — egyszer fel fogja gyújtani a magyar elméket, amelynek perzselő tüze egyszer el fogja égetni az akadályokat és le fogja bontani azokat a válaszfalakat, amelyekel ez a törvény — botorul — magyar állampolgárok közé felállít.

A javaslatot nem fogadom el. *(Élénk éljen és ez taps.)*

Elnök: Szólásra következik Ravasz László felsőházi tag úr ó nagyméltósága.

Ravasz László: Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! Nem kívánok ennek a javaslatnak politikai vonatkozásaival foglalkozni. A kormány dolga és feladata megítélni azt, hogy erre a javaslatra szükség volt-e, éppen most volt-e szükség rá, éppen ilyen körül-

mények között és ilyen formákban kellett-e azt előterjeszteni. Ezért a felelősség a kormányt illeti. Minket az a nagy történelmi felelősség terhel, hogy döntsünk erről az előterjesztett törvényjavaslatról: elfogadjuk-e vagy nem fogadjuk el. Azt legalább méltóztattak látni, hogy az egész felsőház minden egyes tagja ezt a felelősséget nagyon komolyan veszi, nagyon megküzd érte, hetek óta tartó lelkiismeretvizsgálás és tanulmányozás s a dolgok mérlegelése után foglal állást erre vagy arra. Ez a tusakodás, ez a lelkiismereti küzdelem jellemzi a felsőháznak ebben a kérdésben elfoglalt egész magatartását.

Nem segített ebben a kérdésben az a régi római jogelv, hogy »in dubio abstine«, hogy ott, ahol aggodalmak vannak, ne cselekedj. Mindenesetre könnyebb, kényelmesebb lett volna visszautasítani a törvényt és ha ma átmenetileg talán nem is lett volna népszerű ez a magatartás, egészen bizonyos, hogy a múlt idővel egyre több megértést tanúsított volna a késői korszak történetírója egy ilyen magatartással szemben. De kétségtelen dolog az is, hogy a visszautasítással egy előttünk álló égető kérdés elintézve nincsen, az újra visszajár, újra dörömböl, azzal szembe kell nézni és azt meg kell oldani; árt mindaddig, míg meg nem oldják, a nemzetnek, árt különösen ebben a politikai és külpolitikai helyzetben, árt meggyőződésem szerint magának a zsidóságnak is. Ezért, kétségtelen dolog, vállalhatjuk nyugodtan a kisebb kár jogcímén azt az elhatározást, hogy a törvényjavaslatot az albizottság módosításával elfogadjuk.

Miért olyan nehéz ebben a kérdésben dönteni, mélyen t. Felsőház? A leghelytelenebb felfogás volna azt gondolni, hogy itt a különböző álláspontokon nem egyforma jó magyarok, igaz emberek állanak és vitatkoznak egymással. Azért nehéz, mert két merőben ellentétes szempontból lehet nézni ezt a kérdést és olyan a dolog természete, hogy a két szempont közül az egyiket választva, a másik szempont iránt magától értetődően kevesebb megértést tanúsítunk. Nevezetesen: lehet ezt a kérdést nézni individuális, egyéni szempontból és lehet közösségi, népközösségi szempontból. E két szempont között, mióta szociológiai tanulmány van a világon, mindenki tudja, hogy lényeges logikai és szerkezeti ellentmondás van. Bizonyos időn és határon belül ugyanazon társadalmi jelenségnek individuális vagy közösségi szempontból való nézése magában véve ellentétet jelent. Legvilágosabban látszik ez a helyzet a zsidókérdésnél. Egészen más képet kapok, ha azt kérdezem: itt van előttem ez a törvény és számbaveszem, miféle jogokat vesz el, miféle sebeket üt az egyes állampolgárokra; mérlegelem, hogy az az egyes állampolgár, akit ez a törvényjavaslat érint, egyénileg megérdemelte-e, vagy pedig nem érdemelte-e meg azt a sérelmet. És egészen más képet nyerek akkor, ha azt kérdezem, hogy Magyarország gazdasági vezetését és szellemi irányítását véggezheti-e egy olyan népréteg, amelyről okkal, vagy ok nélkül — ez a későbbi vita kérdése — felvetődött a nagy kérdés: beolvadt-e egészen, teljesen, olyan magyarrá és olyan keresztény-nyé vált-e minden részében, hogy megérdemli azt, hogy a gazdasági és szellemi élet terén a nemzet válogatott vezetőségéhez tartozzék.

Nemcsak ilyen egyszerű ellentét van itt, mélyen t. Felsőház! Ugyanis ehhez az ellentét-höz hozzájárul az, hogy itt világnézetváltozás

is közrejátszik. Nemcsak álláspontkülönbség ez, de a korszellem különbsége is. Az egyik, a régi humanista felfogás, amely különösen kiszélesedett a felvilágosodottság és a liberalizmus hatása alatt és még itt van közöttünk, különösen az idősebb generáció nemes képviselőiben; ez az egyéniség örök jogairól, a jogok kiterjesztéséről beszél; felfogása szerint az állam legmagasabbrendű feladata e jogok biztosítása; az állam eszköz a jogkiterjesztés, a jog-egyenlőség biztosítására. A másik, a népi vagy szociális felfogás, amely azt mondja, hogy a népek élő egyéniségek és itt egy befogadó nemzet és egy vendég nép élete, birkózása folyik. Sorskérdés e két nép mérkőzése s ennek, fájdalom, éppen úgy nincs köze az egyéni tragédiához, mint ahogy a háborúban, a tiszta formájú népmérkőzésekben sem vetődik fel az egyéni jogsérelem vagy jogkorlátozás kérdése. Nem látott senki olyan háborút, ahol döntő kérdés lett volna az élet vagy a vagyon sértetlenségének biztosítása és megvédelése.

Ez a két felfogás, egy régebbi és egy újabb felfogás, áll a kérdés háta mögött és ennek a két felfogásnak mérkőzése és feszülése teszi nehezzé ezt a kérdést. Meg kell mondanom, hogy mindkét felfogást egyoldalúnak tartom. Ha egy csoport elhelyezkedése egyensúly és egészség szempontjából nemzetemre nézve ártalmasnak mondható, akkor nincs a világon az a jogelv, amelynek tiszteletbentartásaért ezt tétlenül nézmem és eltűrnöm kötelességem lehet. De ha a népközösségi felfogást fogadná el valaki, intenők: kétszer is gondolja meg, vajjon a népeknek ebből a mérkőzésből nem intézményesít-e egy ma még legitim és vértelen fegyverekkel küzdő, de kétségtelenül meglévő polgárháborút a nemzeti élet körén belül. Ezért nem lehet egyiket sem elfogadni, ezért kellett keresnem egy magasabb szintézist. A magasabb szintézist elvi vonatkozásban a keresztényiség tanításaiban és a nemzetközösség küldetésében megtalálom ugyan, de a gyakorlati kérdés előttem való felvetésével nem tudtam és rámnézve nem volt lehetséges más megoldást találnom, mint azt a kompromisszumot, amely a nemzetvédelem maximumát az egyéni sérelmek minimumával kapcsolja és ezt a kölcsönös megértés, áldozathozatal, tehervállalás és kiengesztelődés szellemében próbálja megvalósítani.

Az a kérdés tehát, mélyen t. Felsőház, lehetséges-e ilyen úton a kérdést a megoldáshoz valamivel közelebb juttatni. Ha azt akarjuk, hogy ebben a kérdésben világosan lássunk és magunknak biztató, másoknak vigasztaló, a harmadik rétegnek csitító feleletet adjunk, akkor közelebbről kell megnézni ennek a nagy, izgató kérdésnek, a zsidókérdésnek lényegét.

Erről beszéltem már egyszer a mélyen t. Felsőház előtt. Most a kérdésnek nem azokat a vonásait emelem ki, amelyeket akkor említettem, bár a zsidókérdésben alkotott felfogásom nem változott az újra meg újra megismétlődő revíziók során sem, 1917-től, amikor a »Huszádik Század« ankétján a zsidókérdésről vallott igénytelen nézetemet közzétettem. Akkor kezdődött, hogy jobboldaliak zsidóbarátnak neveztek, a zsidók pedig az egyik zsidó sajtóorgánumban nyájasan buzdították a közvéleményt, hogy az ilyen futóbolondokat korbáccsal kell elintézni.

A zsidó élet történetében, amint mindnyájan tudjuk, három fokozatot lehet megkülönböztetni. Az egyik az önálló nemzeti lét volt,

ahol népi, faji és vallási alkatuk együtt és egymást áthatva kristályosodott ki. Elkülönödött, »istentulajdon« gyanánt tekintették magukat, a legtisztább fajvédelmet hozták be vallásos áhitattal, mint hieroduliát, mint Is-tennek bemutatott szolgálatot. Ez tartott a Krisztus után 70-ik évig. Azután jött a szétszóratás korszaka. A történelmi és önálló zsidó nemzetállam szétszóratott az egyetemes emberi művelődésbe, jövevényé és zsellérré vált a népek portáján, vendég és idegen volt, nem volt semmi közjogi, semmi államszervezeti összefüggés közöttük, csak a hagyományok, csak a vallás, csak a rítus, a közös mult és a közös reménység. Mindenütt külön szerveződétek, együtt várták a reménységek beteljesülését, a nagy hazamanetelt. Szertartásos szentséggel, rituális tisztasággal siettették ennek az időnek eljövételét, betokozódva a gettóba. A gettó nemcsak velük szemben való védelme volt a befogadó népnek, a gettó magának a zsidóságnak is saját érdekében kiépített vár-
védelmi rendszere volt. Ez tartott a nagy forradalmakig, a XVIII. században a felvilágosodás korszakának beköszöntéig. Az egész forradalom, a XVIII., főképpen a XIX. század, az európai művelődést a rendiség kötöttségéből kívánta kiszabadítani és az egészet a jogkiterjesztés, a felszabadulás és az egyéniség örök jogainak biztosítása jellemzi. Ez hozta meg a zsidóságra nézve is az emancipációt és megkezdődött a harmadik korszak, az összekeveredésnek, a connubiumnak, az asszimilációnak korszaka. Ez az asszimilációs korszak az, amelyikben élünk, amelyiknek a törvényeiből, természetéből származtak e problémáink. Ez a probléma most előttünk áll azzal a követeléssel, hogy próbáljunk igent, vagy nemet mondani a megoldási kísérletekhez.

Az asszimiláció ellen tiltakozott a szigorú zsidóság is. Tiltakozott ellene a keresztyénség is, de zsidóság és keresztyénség együtt csinálta. Előre megmondom, az én felfogásom szerint helyesen csinálta, mert én a zsidókérdés egyik megoldásául az asszimilációt tartom és vallom. De kétségtelen, hogy az asszimiláció nem fejeződött be, nem érte el célját, ennél fogva itt-ott egyre hangosabban jelentkezik a kifogás: az asszimiláció elvileg lehetetlen, a zsidó lélek sohasem lesz más, mint zsidó lélek — mondják. Állítják, hogy ebből káros fajrontás következik be, ennél fogva meg kell akadályozni. A megakadályozás külön intézményes úton mehet csupán végbe és itt a törvényhozásnak nem szabad az egyéni sérelmekre és sebekre néznie. Tehát így jutunk oda, hogy itt is, ott is, holnap másutt is — mert ez a kérdés menni fog tovább — felvetődik a zsidókérdés és az úgynevezett zsidótörvény meghozásának szükségessége.

Az elmondottak alapján kétségtelenül meg kell tehát állapítanom, hogy elvileg a zsidótörvényt visszaautasítani nem tudom. Nem tudom azt mondani, hogy nincs zsidókérdés, nem kell azt törvényhozásilag szabályozni, nem akarok hallani ilyen kérdésről, mesterségesen csinált gonosz játék az egész, szabaduljunk meg tőle, távozz tőlem. Nem tudom ezt mondani, mert nem lehet megváltoztatni azt a tényt, hogy a zsidóság más, mint a magyarság. Más a zsidó, mint faj, mint vallás, mint sors, mint történelmi helyzet és más mindezeknek az eredménye, foglalata: a zsidó szellemiség. Ezt a tényt tagadni nem lehet, nem szabad. Strucepolitika volna behunyni a szemünket előtte. Nem változnék meg ezáltal az a

tény, hogy van zsidó szellemiség és ezzel a keresztyén művelődésnek és a nemzeti léleknek valamiképpen számolnia kell. De világosan kell látni azt is, hogy ez a zsidó lélek nem olyan szilárd, tapintható, körülhatárolható, állandó valami, amelyiknek azenosságát kétségtelenül pontosan, biztosan mindig meg lehet állapítani. Relatív és alig mérhető dolog ez, azért, mert a beolvadás mindig viszonylagos, mindig személyi, mindig egyéni folyamat. Öminenciája a hercegprímás úr mutatott rá erre első felszólalásában. Ez a kérdés természetéhez tartozik, hozzá magával a nehézségeket és állandóan figyelmeztet arra, hogy az általánosítások veszedelmétől lehetőleg óvakodni kell. De maga az a tény, hogy erről beszélünk, hogy ez a kérdés izgatja a magyar közvéleményt és a magyar világot, kétségtelenül megállapítja, hogy a beolvadási folyamat nem volt olyan, mint amilyennek lennie kellett volna. (Úgy van! balfelől.) Azt hiszem, hogy ha azoknak a zsidó embereknek megnyilatkozását számbavesszük, akik ebben a kérdésben komolyan és történelmi felelősséggel szölettek, az ő nyilatkozatukból lehet megállapítani, lehet gyűjteményt összeállítani arra vonatkozólag, hogy az asszimiláció nem volt egyetemesen olyan, amilyennek lennie kellett volna.

Mért nem volt olyan az asszimiláció? Először azért, mert mohó és gyors volt. A XIX. század tropikus levegő volt az asszimiláció növénye számára. Nagyon hirtelen nőtt, máról-holnapra nőtt. 1800 esztendő mulasztását akarta, de nem tudta pótolni. Éppen ezért mert gyors volt, külsőleges volt. A beolvadás egy lelki átalakulás. Az ember lényében benne lévő ősi mintának az átalakulása és kicsérélése, a gyökérnek az átoltása: ezt siettetni, máról-holnapra elérni nem lehet. Így történt tehát, hogy álbeolvadás jelei látszanak itt is ott is, névben, modorban, vallásban. Máról-holnapra külszint cseréltek az emberek, belsőleg azonban nem alakultak át. Nem azt mondom, hogy nem alakulhattak át, nem azt mondom, hogy nincsenek sokan, akik átalakultak: csak azt mondom, hogy egy aggasztó nagy számmal, mennyiséggel ez az átalakulás nem történt meg.

A második ok az volt, hogy a zsidóság beözlése és térfoglalása tisztán az értelmiségi pályákon történt. Nem szűrődött át a népen. A középosztály és a felsőosztály minden egészséges társadalomban századokig vagy még tovább vándorol keresztül a népreteg mélységein. Ott acéleződik, ötvöződik, onnan érkezik fel. A zsidóság nem tette meg ezt az utat.

A harmadik ok az volt, hogy sokkal többen jöttek be, mint amennyit a nemzeti lélek feldolgozhatott volna. (Úgy van! Úgy van!) A beolvadás: minőség. De ez a minőség egy mennyiségtől függ. (Úgy van! Úgy van!) Mennyiség dönt itt minőség felett és miután a kérdésnek ezt az oldalát sem ők nem figyelték, sem mi nem figyeltük, megromlott a minőségi kérdés.

A negyedik és legfontosabb ok az, hogy a beolvadás, mint lélek váltás: lélek váltásigot idézett elő, gyorsaságánál és nagy tömegénél fogva.

Van-e valami, ami természetesebb és értékesebb, mint ez a válság? Akár az egyes, akár a család, akár a népesoport elszakad egy ősi talajtól, a lelki és történelmi anyaméhtől, elszakad tőle mielőtt egy másikba teljes mér-

tékben belegyökerezett volna. Elhagyja régi vallását, atyáinak hitét, felvesz egy újat, mielőtt ennek az új vallásnak tanítása, egész történelmi és lelki átfarmáló hatása végbevitte volna rajta átalakító munkáját. Nem természetes-e ebből a zsidó sorskérdésből az a zsidó tragikum, hogy gyökértelen, talajtalan, gazdátlan lélek lett? Egyesek nem. Ezek boldogok. Ezek adjanak hálát az Istennek. De ez a gyökértelen, talajtalan, gazdátlan zsidó lélek a maga egyoldalú intellektusánál fogva — már pedig intellektuális kellett, hogy legyen, mert vallása és a politikai helyzete követelte meg — állandóan ezt a szellemi éberséget — a kedélyéletet visszafejlesztette, a ratiót különösen kiélesítette, a beltenyésztés miatt pedig esetleg fizikai alkata is terheket vett magára és nehéz örökségként cipelte tovább. Így lett a zsidó lélekből minden értéke, szellemessége, sugárzó intelligenciája mellett is dekadens hanyatló lélek, amely kedélyének adottsága szerint egyszer mint lemondó világfájdalom terjedt el, máskor mint hideg számító értelem érvényesült, harmadszor mint fölényes viszonylagosság, relativitás mállasztott, az idegesebb, vérmesebb természeteknél néha vak demagógia lett, — lásd a forradalmakat — de mindegyikben eltávolodott a szentség eszméjétől. A szentség népe cserben hagyta a szentség eszméjét. Egyre kevesebb gyertyái égtek egyre halványabb lobogással, egyre inkább némult el az ősi zsoltárok sirása. Tanáctalánul, idegenül, szinte feleslegesen állott az oltár előtt, az Úr asztala előtt. Elmondhatatlanul árva és elhagyatott volt. Nevetett, könnyesen talán, de sokszor cinikusan. saját sorsának furesasága, ferdesége és tragikumára felelt.

Ehhez járult életmódja, a pénzgazdaság, amely kétezer esztendő foglalkozása a zsidóságnak. Ez teremtette neki a nemzetköziséget, mint szükséges életformát. És a felvilágosodottság százada, a XIX. század — amely magában véve is lassankint a szépség, a kiábrándulás, a szatíra századává vált — klasszikus százada, arany százada lett a zsidó léleknek, amelyben a zsidó és korszellem egymást inspirálta, egymás végzetét teljesítette be mindenütt az egész világon. Karöltve járt ezzel a századvégi nagy felbomlás és széthullás; majd a világháború rettentő taglóütése szétörtte a még meglévő kereteket is és az új korszakban itt áll a zsidó lélek, szemben egy új alapon szervezkedő, új világ alapvetésével.

Magyarországon ehhez a folyamathoz még sajátos vonások is jöttek. Politikai átalakuláson mentünk át 1867 után, lelki újjászületés és lobogó páthosz nélkül. Ez megint magyar tragikum volt, az egész 67-es érének alapvonása. Amikor szükség volt emberekre, leleményre, ötletre, munkára, a zsidó jelentkezett, rendkívül nagy fogékonyságával, éhséggel, arravalóságával átvette a tőkét, a nagyipart, a sajtót, a színházat, a munkásmozgalmak vezetését és egy szép napon a vendég csodálatos otthonossággal rendelkezett a gazda portáján. (*Úgy van!*) Úgy érzett, gondolkozott, értékelt a magyar közfelfogás és közvélemény, ahogy a zsidóság akarta és ihlette. Ez volt a XIX. század végfordulóján. (*Úgy van! — Taps.*)

Mi tehát ennek a folyamatnak nagy történelmi tanulsága? Ha egészen szigorúan akarjuk kifejezni, az, hogy nem a zsidóság asszimilálódott a magyar lélekhez, hanem a magyar lélek asszimilálódott a zsidósághoz. (*Úgy van!*) Ha ezt ebben a szigorú formájában nem is tudom mondani, így kell mondanom: a zsi-

dóságnak a magyar lélekhez való asszimilálódása általánosságban agasztóan kevés volt, a magyar léleknek a zsidó lélekhez való asszimilálódása pedig agasztóan sok volt. (*Úgy van! Úgy van!*)

Az a kérdés tehát, mélyen t. Felsőház, ennek a nemzedéknek felelős törvényhozói: maradhat-e ez így, nem kell-e itt valamit tenni? Nem maradhat így, ezen segíteni kell. Újólág hangsúlyozom, nem azt mondom ezzel, hogy a zsidó lélek alacsonyabb és értéktelenebb, mint a germán vagy angolszász vagy szláv vagy magyar lélek, — nekem a magyar az egyetlen lélek — de általánosságban azt mondom, hogy más, hogy idegen. Ezt a más lehet-e így hagyni? Megoldáshoz jutott-e ez a kérdés? Nem! Kell tehát valamit tennünk.

Most jön a nagy kérdés. Ezt a valamit el lehet-e érni törvényhozás nélkül, zsidó törvény nélkül? Sokan azt mondják: miért nem oldjuk meg a kérdést neveléssel, miért nem oldjuk meg ezt az egész kérdést társadalmi úton? En azt hiszem, hogy egy kis romantika van abban a felfogásban, amely azt gondolja, hogy tisztán neveléssel, társadalmi úton ezt a kérdést meg lehet oldani. Nem egyetemes emberi tapasztalat-e az, hogy ha egyszer egy csoport, egy összefüggő embertömeg, vagy réteg a hatalom vagy befolyás olyan mértékére tett szert, amely uralmát autarhikusan tovább plántálni és biztosítani tudja, vele szemben a helyzetet segíteni nem lehet, csak hatalmi úton? (*Úgy van! Úgy van!*) A jogos hatalmi út pedig a törvényhozás útja, amely az egyetlen lehetőség a másik hatalmi úttal, az erőszakkal szemben. Lehetetlen volna-e azt gondolni, hogy a tőke segít a munkásokon akkor, ha a munkás nem lesz hatalom? Lehet-e azt gondolni, hogy a többség önmagától jogokat ad a kisebbségnek, ha a kisebbségnek nincs valamiképpen hatalma? Ez lélektani lehetetlenség. Egyszerűen abból következik, hogy a hatalmon levő nem is tudja, nem is látja azt a szükségletet, amelyet neki ki kell elégítenie. A zsidókérdést azok a zsidók, akik benne leginkább érdekelve vannak, egyszerűen nem látják meg; az emberi szellem alkatánál fogva nincsenek úgy berendezve, hogy ezt komolyan észrevegyék és megoldásával komolyan foglalkozzanak.

Most jövünk tehát arra a kérdésre, hogy ez a törvényjavaslat, amely előttünk fekszik, alkalmas-e ennek a kérdésnek megoldására? Szegény ember vízzel főz, szegény háztól ösztövérbárány! Nem tudom azt mondani, hogy ragyogóan jó és helyes az egész törvényjavaslat; újólág hangsúlyozom a malum minus szempontját. Nagyon sok kifogásunk lehet ellene. A kifogások révén legelőször a hamis kifogásokat említem. Nekem is küzdenem kell azok ellen a kifogások ellen, amelyeket a bíboros hercegprímás úr ő eminenciája is megcáfolt. Tudniillik sokan azt mondták, hogy rossz a zsidótörvényjavaslat azért, mert a kereszttség sacramentumát megrontja, kegyelmi eredményét és aiándékait eltörli, semmivé teszi, viszszaadósítja a kereszttyén embert.

Meg kell állapítanom, hogy ez nem helyes megállapítás. A kereszttségnek soha, de soha sem volt az a feladata, hogy közjogi jogosítványokra hatalmazzon fel. Amiért megkeresztelték valakit, abból nem következik, hogy állampolgári jogai vannak, abból nem következik, hogy lehet közjegyző, hites tolmács, tanár, bíró. Ezek mind más szempont alá esnek. A ke-

resztség a megkereszteltnek Istenhez, Krisztushoz, az ő üdvösségéhez és üdvakaratahoz való viszonyát állapítja meg, pecsételi el.

Világos analógiája ennek az, hogy sem Jézus Krisztus, sem az apostolok soha, de soha egyetlenegy gazdasági, állampolgári, közjogi rendelkezést nem adtak, nem nyilatkoztak a legnagyobb kérdésről, a rabszolgaságnak kérdéséről sem. Pál apostolnak éppen úgy voltak rabszolgatanítványai és hívei, mint szabados-tanítványai és hívei. Egészen más kérdés aztán az, hogy igenis, a keresztyénség hozott olyan etikát, hozott olyan szellemiséget, amely szükségképpen kivívta és biztosította az emberek egyenlőségét, a halhatatlan istenkép örök jogának elismerését, az előtte való meghajlást és a rabszolgaság eltörlését.

Itt is azt kell kérdezni, hogy a keresztyén etika szempontjából mit mondunk a javaslatl szemből: nincsen-e benne fokozott keménység, igazságtalanság, nem támaszt-e gyűlöletet, nem küzd-e méltatlan fegyverrel, és nem feleslegesen fokozza-e azt a szenvedést, amelynek a minimumra való beállítását mindnyájan keresztyén kötelességünknek tudjuk? Ebből a szempontból igenis, vannak kifogásaim a törvényjavaslat és annak indoklása ellen.

Itt van az, amire Láng Lajos ő méltósága is rámutatott, — bár távolról sem abban a mértékben és formában, ahogyan ő mondotta — hogy tudniillik a törvényjavaslat indoklásában a zsidóság, mint egy alacsonyabb, főképpen pedig erkölcsileg értéktelenebb szellemi minőség van megállapítva és ebből következik az embereknek, különösen az érdekelteknek az a benyomása, hogy itt megbélyegzéssel és büntetéssel állanak szemben, holott a valóság nem ez, mert az emberre nézve a saját származása sohasem lehet megbélyegző. Reám semmi körülmények között sem lehet megbélyegző sem az, hogy magyar vagyok, sem az, hogy apám tisztviselő volt, sem az, hogy nagyapám gazdember volt. Senkire nézve nem lehet dehonasztáló, hogy zsidószármazású magyar ember vagy zsidószármazású keresztyén ember. De a hangsúly, a következtetés, valami, ami hiányzott a törvényjavaslatból, az egész atmoszféra, alkalmas volt egy ilyen benyomás felkeltésére.

A javaslat érthetően okozott több gyötrelmet és kint, mint amennyit okoznia kellett volna. Ebből nagy felelősség és feladat származik a törvény végrehajtóra nézve, hogy az egész magyar közszellem megtisztítására és kiengesztelésére mindent tegyenek meg, mert ez a feszültség, ez a kínos depresszió nem válik egyikünknek sem a javára. Elég lett volna annak megállapítása, hogy a zsidó szellem más, mint a magyar szellem s miután más, ennek következményeit kell levonnunk, tehát azt, hogyan lehet a pozitív magyar szellemet minden más, idegen szellemmel szemben páncsolóan érvényesíteni.

Kifogásolom a törvényjavaslatban azt, hogy túlságos mértékben visszaható erővel bír. Azokhoz csatlakozom, akik azt mondják: inkább több türelem a keresztyén magyar társadalom részéről, nyugodtabb várakozás a vendégfogadó nép részéről, mintsem visszaható erőnek alkalmazása ott, ahol ez talán elkerülhető lett volna. Pro futuro rettentő szigorral, a multa nézve, amennyire csak lehet, megértéssel.

Szeretném, hogyha a törvényjavaslat valami jelét adta volna annak, hogy a magyar törvényhozás, a kormányzat, a társadalom gondol a kártérítés kérdésére, mert ez is nagy

felelősség. Én ebből a felelősségből ki akarom venni a részemet. Az én kenyereimnek egy darabja készen kell hogy álljon azoknak a számára, akik az én szavazatom következtében e darabbal vagy nagyobb darabbal kevesebb kenyeret kaptak vagy egyáltalában nem kaptak kenyeret. Mindez a végrehajtást lassúbb üteművé tette volna, de nem tudom, nem lett volna-e jobb ez a lassúbb ütem?

De miután méltóztatnak tudni, hogy az előzetes tárgyalások során egy megegyezés jött létre, nem is jogi megegyezés, hanem kölcsönösen gentleman agreement-szerűen kijelentettük azt, hogy eddig el fogunk menni, eddig szembe tudnak jönni velünk és ott kezdet fogtunk, én ezt állom. Szerettem volna ugyan 1848 helyett 1867-et látni a megegyezésben, nagyon szerettem volna, ha nem a 75%-os, hanem már az 50 százalékos hadirokkantra kiterjesztettek volna a kedvezmények, az Akadémia, a Kisfaludy Társaság és a Corvin-testület tagjainak mentességét szerettem volna látni, magasabb egyházi tisztviselők mentesítését, bírák, tanítók elbocsátása esetén a teljes kárpótlást. Mindezeket szerettem volna látni és mindezekért megküzdöttem, de sikertelenül.

Fontos dolognak tartom azt a lényeges javítást, hogy az 1848-ban itt lakó zsidó embereknek leszármazottai bizonyos idő múltán teljes mértékben mentesülnek a törvény következményei alól. Ebben látom annak a nagy elvnek gyakorlati alkalmazását, hogy az asszimiláció kérdésében nem a hús és a vér dönt, hanem a lélek dönt, mert az asszimiláció nem természettudományi kérdés, hanem lelki kérdés, mindenestül fogva szellemi és erkölcsi kérdés.

Különösen fontosnak és jónak tartom azt, hogy van gondoskodás egy olyan állandó intézményről, állandó ítélőszékről, amelynek módja van egészen kivételes esetekben a zsidó törvény alkalmazását egyes emberekre nézve megakasztani, tekintet nélkül vallásukra és foglalkozásukra. Hiába mondják azt, hogy ehhez sok aggodalom fűződhetik, hiába mondják azt, hogy nem fog nyugvópontra jutni a kérdés; enélkül sem fog a kérdés nyugvópontra jutni. De nem böles ember az, aki kázzal épít és azt fűti, anélkül, hogy szellentyűkről gondoskodnék. Elsősorban nem magának a törvényhozásnak, hogy úgy fejezzem ki magam, nem nekem és nem a másoknak, mint törvényhozónak az érdeke ez, ez elsősorban kormányzati érdek. Fontos érdeke a kormányzatnak, hogy ne jöhessen lehetetlen helyzetbe, ne jöjjön borzasztó zavarba, legyen meg a cselekvőképessége, tudja megmenteni a helyzetet előre nem látható események találkozása esetén.

A vita során említést nyert, hogy szombatosok jelentkeztek és kérdik, hogy mi lesz velük, ősi, fajmagyar emberekkel, ők is a zsidó törvény hatálya alá esnek?

A szombatosok, mint szekta, egyszer határozottan döntöttek a felett, hogy ők a zsidó felekezethez tartoznak, vele teljes szervezeti és lelki kapcsolatba léptek, kultuszközösségben élnek vele. Kétségtelen dolog, — volenti non fit iniuria — ugyanazon kategória alá esnek, mint azok a fajmagyar emberek, akik meggyőződésből vagy érdekből áttértek a zsidó vallásra. Különbözik is azt, hogy szombatosok volnának, mindeztideig nem tudtuk; mint szekta nem volt nyilvántartva Magyarorszá-

gon, kultuszközösségükről, szellemi mozgalmukról soha hírt nem vettünk. Tudtuk, hogy Bözödújfaluban az utolsó szombatos már meghalt. Miért jelentkeznek tehát akkor, amikor a szombatossággal együttjáró kellemetlen mellékkörülmény juttatja eszünkbe, hogy ők talán nem olyan zsidók, mint a zsidó származású izraeliták.

Beszédem végére értem. Még egy néhány szót szeretnék szólni, innen erről a helyről, nem tudván, hogy mennyire hat a szó és mennyire hallgatják azt meg.

A nyugati demokráciákban féktelen igaztás folyik a kiüldözött zsidók részéről mindazokkal az államokkal szemben, amelyek zsidótörvényt alkalmaznak, így Magyarország ellen is. Nagyon fontosnak tartom, hogy a védelemnek e fajta formáját legelső sorban az érdekelt hazai zsidóság utasítsa vissza. Egyetemes európai háborús uszítás erőfeszítését mutatja ez előttünk. Innen ismétlem újra, hogy a nyugati demokráciák is egyszer számolni fognak a zsidókérdéssel, mert ha zsidójuk van, lesz zsidókérdésük is; a kettő együttjár, külön még soha elő nem fordult magában a világtörténelemben sem a zsidó zsidókérdés nélkül, sem zsidókérdés zsidó nélkül.

Kéréssel fordulok a királyi kormányhoz, hogy a végrehajtás olyan kezekben legyen, amelyek a kívánatos erély mellett a természetes gyöngédséget és jóakaratot is megmutatják. A jogkorlátozás keretein belül jogbiztonságot, jogvédelmet és igazságot szolgáltatni különösképpen kötelességének tartja.

Innen fordulok a magyar társadalomhoz. Nem tudom, hogy e zsidótörvény megalkotása érzelmileg milyen hullámzást hozott létre benne. Talán szunnyadó harag, elkeseredés, gyűlölség kényelmes és kellemes kielégülését is érezte egyik-másik réteg ez alkalommal. Lelkiismeretéhez szólok és figyelmeztetem: rettentően komoly dolog a zsidótörvény megalkotása, komoly, nagy felelősség jár vele. Legelső sorban azokért, akiket sujt, de önmagunkért is. Ezzel szégyenséget vállalt a nemzet egy darabig, az újraképzésnek nagy feladatát. Roppant szorgalom, takarékoság, fokozott munka kell ide, mert különben csak a romok fognak vádolni minket.

Innen figyelmeztetem a magyar ifjúságot, hogy nagy kísértés előtt áll, amit csak a legkomolyabb, a legnemesebb erkölcsi magatartással tud kivédeni. A készebe kerülő magyar ifjak nehogy azt gondolják, hogy az élet olyan könnyű, mint amilyen egyik-másikra nézve egy elhelyezkedés fog lenni e törvény alapján. Nehogy a magyar ifjú lelkében a rabló darazsak képe újuljon meg, amelyek a mások szorgalmának mézét gondtalanul élük fel.

Ezzel kapcsolatban mondom azt, hogy bár hiszem, hogy nagy gazdasági következményei lesznek a zsidókérdésnek, ha vállaljuk, és együtt vállaljuk, még sem lesznek azok olyan borzasztóak, mint ahogy egyesek gondolják. *(Ügy van!)*

El kell mondanom azt is, hogy sem ez a zsidótörvény, sem semmiféle emberi törvény a világon a keresztény anyaszentegyház nagy missziói feladatát nem érinti és nem is érintheti. Menjete el, tegyetek tanítványokká minden népeket, — Krisztus missziói parancsa zavartalanul fog zengeni tovább a világon. Nem fogunk ígérni, mint ahogy nem ígértünk eddig sem a keresztséggel földi előnyöket, társadalmi javakat, jogi kiváltságokat; lelket és ígét ígérünk csupán. Ha jön valaki hozzánk, tudja meg, hogy a magyar törvények

szerint az ő közjogi helyzete ezáltal változást nem szenved; de tudja meg azt is, hogy az egyház keretén belül éppen olyan testvér a zsidószármazású, mint a magyarszármazású és az, hogy különböző származású emberek vannak benne az egyházban, ez az egyháznak sem az egységét, sem a szentségét, sem az egyetemességét egy hajszállal nem érinti.

Fordulnom kell innen a zsidószármazású izraelitákhoz, a hívő zsidókhoz, az Otestamentum népéhez. Sem a próféták, sem a nagy zsidó szellemek dicsőségéből ez a törvény, sem másféle törvény egy jöttát soha el nem vehet, nem is akar elvenni. Hitüknek komolysága, szentsége, eddigi nagy szolgálatai a történelem és a változó nemzedékek becslése szerint változatlanul megmaradnak. Csak látszat az, hogy mi itt származás és emberi hozzátartozások ellen küzdünk. A dolgok lényegében közös ősi emberi ellenségünk, a megromlott emberi természet bűne és nyomorúsága ellen küzdünk. Látszat az, hogy szembenállunk; együtt kell nekünk küzdenünk magunkban és másokban.

A keretyén és izraelita zsidószármazású embereknek pedig mondom: mint ahogy vannak nemes zsidók és nemtelen keresztények, ezzel a törvénnyel magával egyéni minősége és értéke senkinek érintve nincsen. De mondom azt is, hogy az alázatos szenvedésnek kiengesztelő ereje van és ha valaki csakugyan ártatlanul szenved, evvel az ártatlanságával erőlteti meg azt, ami a törvényben esetleg emberi hiba, gyarlóság és igazságtalanság.

A javaslatot általánosságban elfogadom. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Szólásra következik Szluha Aladár ő méltósága.

Szluha Aladár: Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! Nehezemre esik, hogy első felszólalásom alkalmával a miniszterelnök úr s az igazságügyminiszter úr ő nagyméltósága és a kormány által képviselt törvényjavaslatot, bármilyen tisztelettel, megértéssel és bizalommal vagyok is a kormány és a kormányelnök úr személye iránt, nem fogadhatom el azért, mert a javaslat egy fajt felekezetenek deklarál, bár némileg megnyugtattak a miniszterelnök úrnak azok a szavai, hogy ő nem ezt a javaslatot hozta volna, ha mindjárt ő alkotta volna és nem úgy vette volna át a javaslat képviselőjét. Nem fogadhatom el a javaslatot annak dacára sem, hogy a legmagasabb bíróság, a Kúria, amely iránt a legnagyobb tisztelettel és köteles hódolattal viseltetem, döntvényeiben kimondotta, hogy a zsidóság felekezet, fajiságának ellenére.

Helytelennek tartom tehát, hogy a javaslatban a felekezetiség van kidomborítva a fajisággal szemben, mert én a zsidóságot egy nem kellemes tulajdonságokkal rendelkező és azokat nagymértékben átörökítő, konstans, úgynevezett domináns átörökítő fajnak tartom. Ezért kénytelen vagyok a következő indítványt tenni *(olvassa):* »Határozza el a felsőház, hogy a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló törvényjavaslatot leveszi a napirendről és egyben utasítja a kormányt, hogy a képviselőház elé olyan törvényjavaslatot terjesszen, amelyben a zsidók felekezet helyett fajnak vannak minősítve és amely a fajiság tekintetében legalább is a nürnbergi pontok alatt ismert normáék minimumát állapítja meg.«

A törvényjavaslatban vannak ugyan részletek, amelyeket különösen átmenetileg teljesen magamévá teszek és vannak, amelyeket ál-